

Олександра ДИДА
Аспірант кафедри ДОА,
Національний університет “Львівська політехніка”

ІСТОРИЧНІ ФОРТИФІКАЦІЇ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА АРХІТЕКТУРНУ АТРАКТИВНІСТЬ МАЛОГО МІСТА

THE INFLUENCE OF HISTORICAL FORTIFICATIONS ON THE ARCHITECTURE OF SMALL TOWN

© Дида О., 2012

Анотація: Туристична привабливість малих міст є дуже важливою для їх економічного та соціологічного розвитку. Історичні фортифікації мають важливе значення у формуванні мальовничого архітектурного образу міста і слугують як історичним експозиційним об'єктом для туристів, так і є декорацією для різних культурних заходів.

Ключові слова: історичні фортифікації, міське середовище, туристична привабливість.

Annotation: The tourist attractivity of small towns is very important for their economical and sociological development. Historical fortifications makes an important influence on the attractive architectural image of the town – as an historical expositional object for visiting, or as a scenery for the different cultural events.

Key words: historical fortifications, city environment, the tourist attractivity

Історичні пам'ятки архітектури, в тому числі і фортифікації, є цінними елементами архітектурного простору міста. Особливо важливу роль вони відіграють у малих містах, оскільки ці міста становлять собою єдину архітектурно-просторову композицію і кожен елемент у ній відіграє вирішальну роль. З огляду на те, що фортифікації є історичними спорудами, то очевидним є, що саме вони задають тон цій композиції. Зараз для кожного міста постає проблема приваблення до себе туристів, оскільки саме туристична галузь активно розвивається і складає важливу частину економічного розвитку. Туризм вже давно став досить значним джерелом прибутків не лише для окремих міст, але і для багатьох країн світу. Наявність об'єктів притягання і зацікавлення туристів у місті при таких умовах набирає вагомого значення. Зокрема це стосується архітектури, адже архітектура – це те перше, що бачить турист, це візуальний образ, котрий залишається у пам'яті відвідувача. Як зазначає Г.Курде, людина сприймає навколишнє середовище всіма органами чуття, проте для архітектури пріоритетним є завдання діяти на зорові подразники, оскільки саме зір дає людині найповнішу інформацію про простір, в котрому вона знаходиться. Також за допомогою зору ми можемо охопити значно більшу відстань, ніж за допомогою інших чуттів[6]. Тому неповторний, оригінальний архітектурний вигляд міста – необхідна умова розвитку туристичної галузі.

Для позначення такого архітектурного вигляду міста, який є неповторний, оригінальний, і залишається у пам'яті відвідувача на довгий час, пропонуємо вжити термін

«атраактивний». Цей термін походить від латинського слова *attraho* (*traxi, tractum, ere*), що означає притягати; приводити силоміць; долучати, залучати; вимушувати, схилити, спонукати [3, с.628]; Атраактивність, як характеристика архітектурного середовища малого міста – це такі якості архітектури і містобудівельної структури, які могли б притягнути, зацікавити відвідувачів. Тут потрібно зауважити, що ця характеристика не повинна означати лише гарний і комфортний простір, атраактивність, також, може бути наслідком негативних чинників, котрі в той чи інший спосіб здатні притягувати відвідувачів. Поняття «атраактивність» в науковій літературі переважно використовується для позначення економічних якостей архітектурних об'єктів (ціна площі). Також економічна атраактивність розглядається і з точки зору естетичної і історичної цінності будівлі. Але і в цьому варіанті питання зводиться до збільшення ціни такої забудови [3]. Атраактивність як естетично-цільова якість архітектури у науковій літературі не розглядається.

Важливою складовою атраактивності міста є його історичні укріплення – фортифікації. За визначенням, фортифікація – укріплення, оборонна споруда, фортифікаційні споруди – оборонні споруди (окопи, траншеї, сховища і т. ін.) для успішного ведення бою і захисту від дій ворога [4, с.1325].

Історичні фортифікації відіграють важливу роль для містобудівельної структури міста. Ця роль зростає із зменшенням розмірів самого міста. Особливістю малих населених пунктів є те, що їх досить легко можна побачити повністю з однієї видової точки, тому, дуже важливо зберігати візуальну цілісність окремих простороутворюючих елементів. У сучасних умовах можемо виділити два найголовніші завдання, котрі виконують історичні фортифікації, і котрі безпосередньо впливають на рівень візуальної атраактивності міського простору в цілому. Перше завдання – збереження історичної пам'яті, збереження ідентичності міського простору, історична цінність. Друге – структурно-логічне збереження цілісності міського простору, оскільки вони наочно фіксують важливі етапи його розвитку. Наявність самих фортифікацій у місті або фіксація місця, де вони проходили, служать певним інформаційно-просторовим внутрішньоміським кордоном, котрий відділяє частини міста, полегшує орієнтацію у міському просторі і наочно демонструє історичний процес просторового розвитку міста. Без чітких кордонів міським частинам і кварталам дуже важко набути своєї індивідуальності. Г. Курде відносить фортифікації, особливо стіни, мури, до найчіткіших позначень внутрішньоміських кордонів, які за своїм значенням дорівнюють природними (ріки, топографічні умови) [1].

Говорячи про історичні фортифікації і їхній вплив на середовище малого міста ми повинні враховувати, що фортифікації не обов'язково повинні бути розташовані безпосередньо у межах міста. Часом розташування уфортифікованих споруд поза територією міста має такий самий або навіть більший вплив на його атраактивізацію, ніж укріплення, розташовані безпосередньо в міській забудові. Частково це можна обґрунтувати тим, що фортифікації, які безпосередньо не входили в структуру міста, зазнавали менших змін і краще збереглися, що робить їх більш атраактивними для туристичної галузі. За способом розташування у міській структурі окрему групу складають укріплені замки, розташовані всередині міста. Часто такі споруди мали укріплення, спрямовані на захист від самого міста. Тоді маємо особливий тип фортифікацій, котрі не позначають історичні межі населеного пункту, а розташовані практично у його центрі. Окремо потрібно згадати про укріплені культові споруди, для яких характерним є розташування у системі оборонних міських споруд, або розміщення за межами міста.

Історичні фортифікації збереглися не у всіх містах. Вже декілька століть вони не можуть виконувати функції, для якої були створені. У зв'язку із тим, що місто – це така територія, яка завжди активно розвивається, і потребує місця для нових актуальних потреб, історичні фортифікації, які через просторовий розвиток міста знаходяться переважно у його центральній частині, повинні були набувати нових функцій і застосування. Часто їх віддавали під житло, або для військових і адміністративних потреб. Зрозуміло, що використання цих споруд не за призначенням не сприяло їхньому збереженню. Зараз, через активний розвиток туризму, нові ревалоризаційні функції історичних фортифікацій пов'язані переважно із задоволенням потреб туристичної галузі. Такими функціями є культурно-історична (музеї, виставкові зали, репрезентативні приміщення, конференцзали), тимчасового проживання (готелі, гостели, пансіонати), громадського харчування (кав'ярні, ресторани, бенкетні зали). Таке використання є оптимальним для збереження фортифікацій, оскільки їхнє первісне призначення забезпечує зацікавлення туристів даним закладом, і, як наслідок, історичний об'єкт максимально зберігається і підтримується.

Знищення фортифікацій відбувалося цілеспрямовано або стихійно. Стихійне руйнування таких об'єктів переважно мало місце саме у малих містах. Це робить ситуацію складнішою, оскільки цілеспрямоване руйнування, яке переважно відбувалося у ХІХ ст., передбачало збереження історичної планувальної структури міста (Львів, Відень). У малих містах такі території часто повністю перебудовані, і історичні укріплення не залишили після себе жодних просторових або фактурних слідів. У зв'язку із цим збереження наочної пам'яті про ці споруди постає дуже складним завданням. Фіксація знищених фортифікацій може бути організована багатьма способами, починаючи від просторових (малі архітектурні форми, засоби ландшафтного дизайну), закінчуючи площинними і символічно-знаковими. Тут важливо також згадати про можливість інтерактивних технологій. Як вже зазначалося, фортифікації виконують у місті функцію внутрішніх кордонів і збереження цього місця у вигляді граничних вільних просторів (вулиці, площі), зелених насаджень, фактур поверхонь, є надзвичайно важливим для просторового сприйняття міської морфології. Потрібно також наголосити, що така фіксація повинна носити яскраво виражений просторовий характер із інформаційним забезпеченням. Як зауважив Ле Корбюзьє, людина сприймає простір лише двома очима, розташованими на висоті 1.7 метри над землею [5] і не може сприйняти інформацію, яка продемонстрована лише на рівні планувальної структури міста.

Будь яка структурна частина міста повинна мати актуальне застосування. Сприйняття туристами історичних архітектурних пам'яток значно посилюється при відтворенні відповідної історичної атмосфери. Зараз у світі надзвичайно розповсюджені різноманітні фестивалі історичної реконструкції. Ця мода також активно поширилася і поширюється в Україні. Історичні фортифікації особливо придатні для проведення таких заходів. Це, передусім, пояснюється тим, що ці споруди використовуються, переважно, для потреб туризму і можуть бути легко пристосовані до проведення таких заходів. Особливо придатні для організації цих подій фортифікації, які розташовані поза межами міста, або на певній відстані від решти міської забудови. Попри те, що вони служать декораціями для проведення історичних фестивалів, тут важливо згадати і про зворотний зв'язок: сам фестиваль стає своєрідною живою декорацією, котра оживляє історичну споруду. Проведення таких фестивалів притягує до міста велику кількість людей – як самих учасників фестивалю, так і туристів, зацікавлених таким дійством.

Для атрактивізації міста недостатньо наявності потенційно атрактивних архітектурних об'єктів. Надзвичайно важливу роль відіграє реклама і популяризація малого міста у світі. Образ міста створюється архітектурою. Фортифікації, як важливий атрактивний елемент міста, який завжди включається у оглядові екскурсії по місту, може стати також рекламною «візитною карточкою» міста. Особливо це стосується унікальних фортифікаційних споруд, їхнього розташування в особливих топографічних умовах, коли вони становлять головний композиційний елемент у силуеті міста. Потрібно наголосити, що аналогічний атрактивним потенціал мають історичні фортифікації, розташовані за межами населеного пункту.

Отже, історичні фортифікації, незалежно від їхнього типу, розташування відносно міської структури і рівня збереженості історичної субстанції і її сучасного використання, мають вагомий вплив на архітектурну атрактивність малого міста. Окрім своєї історично-культурної атрактивності, вони забезпечують відповідну архітектурно-просторову декорацію для проведення атрактивних тематичних заходів.

Література:

1. *Gerhard Curdes. Stadtstruktur und Stadtgestaltung“ 2. Auflage / Gerhard Curdes. – Verlag W. Kohlhammer Stuttgart Berlin Köln, 1997. – 248 S.*
2. *Латинсько-український словотвірний словник Укладач Г.В. Петрова Тернопіль: «навчальна книга – Богдан», 2010. – 880с.*
3. *Anna Karwinska. Gospodarka przestrzenna. Uwarunkowania społeczno-kulturowe / Anna Karwinska. – Wydawnictwo Naukowe PWN SA Warszawa, 2008. – 258 s.*
4. *Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. І голов. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун». 2003. – 1440 с.*
5. *Le Korbuser „Kommende Baukunst“ übersetzt und herausgegeben von Hans Hildebrandt Deutsche / Le Korbuser. – Verlags Anstalt Stuttgart Berlin und Leipzig 1926, – 165 S.*